

ENHANCING THE VALUE OF CHILDREN'S RIGHTS EDUCATION WITHIN THE FRAMEWORK OF THE DISCIPLINE PERSONAL DEVELOPMENT AT THE LEVEL OF PRIMARY EDUCATION

VALORIFICAREA EDUCAȚIEI PENTRU DREPTURILE COPILULUI ÎN CADRUL DISCIPLINEI DEZVOLTAREA PERSONALĂ LA NIVELUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI PRIMAR

Nina GARȘTEA,
dr., conf. univ., UPS „Ion Creangă” din Chișinău

CZU: 373.3.032

Summary: The article presents various approaches to the concepts of rights, obligations, human rights education, children's rights education in order to highlight the need for information and training of young schoolchildren in the spirit of democratic values, tolerance, peace, and non-discrimination. It analyzed the provisions of the educational and normative policy documents regarding the valorization of education for children's rights within the framework of the discipline „Personal development”, at the level of primary education.

Rezumat: În articol sunt prezentate diverse abordări ale conceptelor drepturi, obligații, educație pentru drepturile omului, educație pentru drepturile copilului în vederea evidențierii necesității informării și formării elevului de vârstă școlară mică în spiritul valorilor democratice, toleranței, păcii, nondiscriminării. Au fost analizate prevederile documentelor de politici educaționale și normative privind valorificarea educației pentru drepturile copilului în cadrul disciplinei Dezvoltarea personală la nivelul învățământului primar.

Key words: rights, obligations, education, children's rights education, the level of primary education.

Cuvinte-cheie: drepturi, obligații, educație, educația pentru drepturile copilului, nivelul învățământului primar.

Problematica drepturilor și responsabilităților omului, în general, a copilului, în special, este una mereu actuală și complexă, fiind subiectul dezbaterilor la numeroase foruri științifice, dar și apanajul numeroaselor organizațiilor internaționale și naționale, precum: ONU, UNESCO, UNICEF, CNPAC, Organizația „Salvați copiii”, CIDDC etc. Faptul că există anumite valori importante pentru umanitate în ansamblul ei (egalitate, nediscriminare, respectul vieții, libertate, respectul opiniilor, al credințelor religioase etc.), valori fără de care ideea de demnitate umană rămâne fără conținut, constituie premisa educației pentru drepturile omului.

Formarea, afirmarea și dezvoltarea conceptului și instituției drepturilor omului a parcurs un proces îndelungat. Ideea existenței și recunoașterii unor drepturi fundamentale ale omului, decurgând din calitatea acestuia de ființă rațională și socială, se afirmă încă din antichitate. Astfel, filozofii Platon și Aristotel au fost primii care au emis teza că există oameni care sunt egali în drepturi și alții care nu au nici un drept, făcând referință la sclavi. Antichitatea clasică, prin reprezentanți ca Epictet, Seneca, Cicero sau Marc Aureliu, a promovat, concepții care proclamau egalitatea esențială a tuturor oamenilor care a fost continuată în Evul Mediu prin teza creștină cu limitele și dimensiunile sale specifice. În același timp, constituirea conceptului și afirmarea instituției drepturilor și îndatoririlor fundamentale ale omului s-au desfășurat odată cu apariția, consolidarea modului de producție capitalist, a ideologiei și a statului. Ele au apărut ca o reacție la absolutismul și îngrădirile feudale, valorificând moștenirea antică greacă și romană, redând individului locul de valoare supremă a societății.

Educația este abordată astăzi în strânsă legătură cu problematica lumii contemporane care se caracterizează prin multiple transformări survenite în toate domeniile vieții. În educație se reflectă evoluțiile înregistrate la nivel de sistem social global, în plan economic, cultural, comunitar etc., fiind utilizat tot mai frecvent conceptul de societate a cunoașterii. Prin urmare educația ca element-cheie în societatea bazată pe cunoaștere presupune a face distincția între diferite aspecte ale cunoașterii, menționează I. Albușescu:

- a ști ce (know-what), care se referă la fapte;
- a ști de ce (know-why), care se referă la cunoașterea științifică a principiilor și legilor naturii;
- a ști cum se face (know-how), care se referă la competențe sau capacitatea de a face ceva;
- cine cunoaște (know-who), implică informații referitoare la cine știe faptele, existența unor relații sociale care să permită accesul la experți speciali și la folosirea eficientă a cunoștințelor lor [1, p. 19].

În conformitate cu Art. 11(1) a *Codului Educației al Republicii Moldova*, „educația are ca finalitate principală *formarea unui caracter integru* și dezvoltarea unui sistem de competențe care include cunoștințe, abilități, atitudini și valori ce permit participarea activă a individului la viața socială și economică”, învățământul primar contribuind la formarea copilului ca personalitate liberă și creativă [4, p. 20].

Conștientizarea profundă a rolului educației se reflectă în adoptarea Cartei Consiliului Europei privind educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului, fiind un punct important de referință pentru toți cei care au legătură cu aceste dimensiuni ale educației în vederea diseminării bunelor practici.

Educația pentru drepturile omului sau educația juridică este una din dimensiunile noilor educații apărută ca răspuns al sistemului educațional la problemele lumii contemporane în contextul societății postmoderne, informaționale, bazate pe cunoaștere. Ea are ca obiectiv general formarea și dezvoltarea civică a personalității în contextul unor noi valori culturale, economice, politice, comunitare. Tânăra generație, pentru a se integra în societatea contemporană, pentru a deveni o personalitate armonios dezvoltată, competentă, pentru a putea să se folosească de drepturile ce, pe bună dreptate, îi aparțin, trebuie să le cunoască, aplice în varii situații cotidiene.

Pentru a cunoaște drepturile copilului și pentru a le respecta au fost adoptate: *Declarația universală a drepturilor copiilor* și *Convenția cu privire la drepturile copiilor*. Declarația universală a drepturilor copiilor, adoptată de ONU la 20 noiembrie 1953, formulează principii de natură să orienteze acțiuni, iar Convenția cu privire la drepturile copiilor, adoptată la 20 noiembrie 1989, și care a intrat în vigoare din 1993, creează obligații juridice pentru a le valorifica, considerând copilul un subiect activ al drepturilor.

Educația pentru drepturile omului se referă la educație, formare, creșterea gradului de conștientizare, informare, practici și activități care au ca scop, prin formarea la elevi a cunoștințelor, capacităților, atitudinilor și comportamentelor, să îi pregătească și să îi încurajeze să contribuie la construirea și apărarea unei culturi universale a drepturilor omului în societate, în vederea promovării și protejării drepturilor omului și libertăților fundamentale [3, p. 6].

Responsabilitatea și libertatea sunt două noțiuni care, privite superficial, ar părea că se exclud, după o analiză mai profundă, constatăm apropierea și completarea lor reciprocă și luate în ansamblu pot constitui o parte din conținutul educației juridice. Sub aspect semantic responsabilitatea este obligația de a efectua un lucru, de a răspunde, de a da socoteală de ceva, de a accepta și suporta consecințele. Iar prin drept se înțelege totalitatea normelor juridice care reglementează relațiile sociale dintr-un stat și care reprezintă voința clasei dominante sau voința întregului popor, respectarea lor putând fi impusă la nevoie prin forță de constrângere a statului sau putere, prerogativă legal recunoscută unei persoane de a avea o anumită conduită, de a se bucura de anumite privilegii [6].

J. Delors în Raportul către UNESCO a Comisiei Internaționale pentru educație în secolul XXI menționează faptul că educația pentru drepturile omului presupune nu doar a ști, ci și a învăța

să trăiești împreună cu ceilalți (solidaritate bazată pe empatie, a privi lumea din perspectiva celuilalt), a învăța să fii și a învăța să faci (competențe care permit copilului să facă față unei multitudini de situații). Congresul de la Viena a precizat următoarele finalități ale educației pentru drepturile copilului:

- încurajarea atitudinii de toleranță, respect și solidaritate;
- familiarizarea cu aspectele fundamentale ale dimensiunii naționale și internaționale a drepturilor copilului, precum și cu instituțiile existente în acest domeniu;
- dobândirea de către individ a informațiilor necesare cu privire la mijloacele prin care se operaționalizează drepturile omului.

În prezent, în școlile din Republica Moldova sunt introduse în procesul educațional anumite elemente de educație pentru drepturile copilului în scopul formării tinerii generații în spiritul valorilor democratice, toleranței, păcii, nondiscriminării. În acest sens, în *Cadrul de referință al curriculumului național* (2017), profilul absolventului se structurează în conformitate cu patru atribute generice ale viitorilor cetățeni, unul dintre care vizează *persoanele angajate civic și responsabile*, ce cunosc la finele nivelului primar de învățământ drepturile fundamentale ale copilului și responsabilitățile asociate fiecărui drept, apreciază și promovează identitatea culturală, asumându-și conștient valorile general-umane importante pentru o societate democratică, sunt cetățeni activi, conștienți și angajați, care contribuie în mod eficient la dezvoltarea și prosperarea societății [2, pp. 27-31].

Analiza prevederilor *Curriculumului național: Învățământul primar* (2018) ne-a permis să constatăm realizarea conținuturilor educației pentru drepturile copilului prin prisma disciplinei *Dezvoltarea personală*, competența specifică unu și doi [7, p. 229]:

1. *Aprecierea identității personale și a celorlalți în contexte educaționale/familiale/comunitare, demonstrând încredere în forțele proprii și atitudine pozitivă.*
2. *Utilizarea rațională a resurselor personale, sociale și ale mediului, demonstrând integritate și responsabilitate.*

Rezultatele analizei sunt prezentate în tabel pentru clasele I-IV, nivelul învățământului primar:

Clasa I	
Unități de competență	Unități de conținut
1.2. Descrierea unicității proprii și a celorlalți în contextul statutului de elev. 1.3. Demonstrarea unui comportament corespunzător regulilor clasei și ale școlii.	Comunicarea cu învățătorii, colegii. Artă comunicării: ascult, înțeleg, mă exprim. Comportamentul elevilor în clasa I. Regulamentul școlar. Reguli de comportament în clasă. Comportament nonviolent, prietenos.
2.2. Distingerea beneficiilor statutului de elev și a activității de învățare, în baza unor criterii oferite.	Învățarea - principala activitate a elevului. Dreptul și obligația de a învăța.
Clasa a II-a	

1.2. Corelarea drepturilor și a responsabilităților elevilor în contexte școlare și cotidiene.	Drepturile și responsabilitățile copiilor. „Convenția cu privire la dreptul copilului” pe înțelesul celor mici.
1.3. Solicitarea ajutorului în cazurile când sunt victime sau martori ai abuzului.	Abuzul față de copii. Situații periculoase. Semne de recunoaștere a situațiilor periculoase. Acțiuni de a face față provocărilor. Adresarea după ajutor. Acțiuni de protecție.
2.2. Relaționarea în contexte variate cu semenii de ambele genuri.	Comportamentul corect. Reguli de comportament în grup. Fetele și băieții. Oportunități de manifestare.
Clasa a III-a	
1.1. Recunoașterea situațiilor de umilire, tachinare, hărțuire, în baza caracteristicilor oferite.	Abuzul din partea semenilor. Tehnici de autoapărare și apărare.
2.1. Identificarea posibilităților de depășire a greșelilor, prin apel la persoanele de încredere.	A greși e omeneste. Recunoașterea și acceptarea greșelilor. Depășirea stării de frustrare. Solicitarea ajutorului.
Clasa a IV-a	
1.2. Rezolvarea unor situații-problemă în contexte școlare, în baza unui algoritm oferit.	Situații-problemă în contexte școlare. Reguli de comunicare în grup.
2.1. Identificarea limitelor și modalităților de satisfacere a dorințelor și necesităților, în baza resurselor disponibile.	Dorințe și necesități. Interdependența lor. Limite și modalități de satisfacere. Implicarea activă prin muncă și învățare a elevului în realizarea dorințelor.

Prin urmare, în cadrul orelor la Dezvoltarea personală elevii vor fi familiarizați cu următoarele drepturi:

- dreptul la viață și de a se dezvolta;
 - dreptul de a avea un nume, de a aparține unei națiuni;
 - dreptul de a fi liber în gândire, conștiință, credință religioasă;
 - dreptul la libertatea de exprimare și de asociere;
 - dreptul de a fi protejat contra relelor tratamente (brutalități, abandon, neglijență);
 - dreptul la protecție specială: adopțiune, plasament familial, internarea în instituții;
 - dreptul de a fi ocrotit în caz de catastrofă și refugiu;
 - dreptul copilului handicapat de a beneficia de îngrijiri speciale;
 - dreptul de a beneficia de servicii medicale și de reeducare;
 - dreptul de securitate socială, de asigurări sociale;
 - dreptul la repaus, joc;
 - dreptul de a participa la viața culturală și artistică;
 - dreptul de a fi protejat contra exploatării economice;
 - dreptul de a fi protejat contra folosirii stupefiantelor, contra violențelor și a exploatării sexuale;
- dreptul de a fi protejat prin împiedicarea vânzării, răpirii copiilor.

În același timp elevul de vârstă școlară mică va fi informat că din aceste drepturi decurg și anumite responsabilități, de exemplu să înțeleagă și să respecte regulile de conviețuire socială; să

asculte, să aibă grijă de sănătatea proprie; să învețe și să respecte învățătorii; să cunoască și să respecte valorile general-umane și tradițiile naționale; să aibă o atitudine grijulie față de părinți etc.

Totodată în Declarația universală a drepturilor copilului se face apel la cadrele didactice, părinți, autorități locale să recunoască aceste drepturi și să depună eforturi pentru respectarea lor în vederea asigurării unei copilării fericite respectând următoarele principii [8, p. 50]:

1. Copilul se va bucura de toate drepturile enunțate în prezenta Declarație. Toți copiii, fără nici o excepție, vor avea aceste drepturi, fără vreo deosebire sau discriminare întemeiată pe rasă, culoare, sex, limbă, opinie politică sau alt fel de opinie, origine națională sau socială, proprietate, naștere sau altă situație personală sau familială.
2. Copilul se va bucura de o ocrotire specială și i se vor oferi posibilități favorabile și înlesniri, prin lege și prin alte căi, care să-i îngăduie a se dezvolta fizic, moral, spiritual și social în mod sănătos și normal și în condiții de libertate și demnitate. Legiferarea destinată acestui scop va avea drept considerent suprem optima satisfacere a intereselor copilului.
3. Copilul va avea dreptul de la naștere la un nume și la o cetățenie.
4. Copilul se va bucura de avantajele securității sociale. El va avea dreptul să crească și să se dezvolte sănătos; în acest scop atât lui, cât și mamei sale li se va acorda o grijă și protecție socială, incluzând o asistență adecvată, locuință, timp liber și servicii medicale.
5. Copilului cu handicap fizic, mintal sau social i se vor acorda tratament special, educația și îngrijirea cerute de particularitățile situației sale.
6. Pentru îndeplinire deplină și armonioasă a personalității sale, copilul are nevoie de dragoste și înțelegere. Oriunde este posibil, el va crește sub grija și răspunderea părinților săi și în orice caz într-o atmosferă de afecțiune și securitate morală și materială; în afara unor împrejurări excepționale, un copil de vârstă fragedă nu va fi despărțit de mama sa. Societății și autorităților publice le va reveni îndatorirea de a acorda grijă specială copiilor fără familie și celor lipsiți de mijloace de întreținere adecvate. Este de dorit să se acorde o alocație de stat și alte forme de asistență pentru întreținerea copiilor familiilor numeroase.
7. Copilul are dreptul de a primi o educație, care va fi gratuită și obligatorie, cel puțin în studiile elementare. Educația primită va promova cultura sa generală și îi va da putința să-și dezvolte, în condiții egale, aptitudinile, judecata individuală și simțul răspunderii morale și sociale, și să devină un membru util societății. Interesul copilului trebuie să prezinte principiul călăuzitor pentru cei care răspund de educația și îndrumarea lui; această răspundere revine în primul rând părinților săi. Copilul va avea condiții depline pentru joc și recreație, care trebuie să fie călăuzite spre aceleași scopuri urmărite de educație; societatea și autoritățile publice vor depune eforturi pentru a promova îndeplinirea acestui drept.
8. Copilul va fi în toate împrejurările, printre cei dintâi care primesc protecție și asistență.
9. Copilul va fi ocrotit împotriva tuturor formelor de neglijare, cruzime și exploatare. El nu va fi obiect de trafic, sub nici o formă.
10. Copilul nu va fi angajat pentru muncă înaintea unei vârste minime corespunzătoare; el nu va fi în nici un caz determinat sau învoit să se angajeze în orice ocupație sau serviciu care i-ar prejudicia sănătatea ori educația, sau care ar dăuna dezvoltării sale fizice, mintale sau morale.
11. Copilul va fi ferit de practicile care pot favoriza discriminarea rasială, religioasă sau de orice alt fel. El va fi crescut într-un spirit de înțelegere, toleranță, prietenie între popoare, pace și fraternitate universală, precum și în deplina conștiință a faptului că energia și aptitudinile sale trebuie puse în serviciul semenilor săi.

În concluzie, drepturile și obligațiunile se îmbină și acționează în mod armonios și ele trebuie să se releve și să insufle că pe lângă drepturi, fiecărei persoane îi revin și o serie de obligații față de comunitatea din care face parte, de umanitate în general. Copilul are nevoie de libertate pentru a deveni Om și a se simți Om; de responsabilitate pentru a-și desăvârși personalitatea. În consecință, este necesar să fie promovată o viziune integratoare asupra drepturilor și obligațiilor fundamentale ale omului. Educația pentru drepturile copilului la nivelul învățământului primar trebuie să constituie ea însăși un exercițiu de democrație, de dezvoltare a responsabilității și spiritului critic; școala oferă un model de practică democratică, astfel încât copilul să înțeleagă, pe baza unor probleme practice care îi sunt drepturile și obligațiile, în ce mod libertatea îi este limitată prin exercitarea drepturilor și datoriei altor oameni.

Referințe bibliografice:

1. Albulescu A., Catalano H. (coord.). Sinteze de pedagogia învățământului primar. București: Didactica Publishing House, 2019.
2. Cadrul de referință al curriculumului național. Ch.: Lyceum, 2017.
3. Carta Consiliului Europei privind educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului. Consiliul Europei, 2010.
4. Codul Educației al Republicii Moldova. În: Monitorul oficial, nr. 319-324 (4958-4963), 2014.
5. Cozma T. O nouă provocare pentru educație: interculturabilitatea. Iași: Polirom, 2001.
6. Cristea S. Dicționar de pedagogie. Chișinău-București: Litera International, 2000.
7. Curriculum național. Învățământul primar. Ch.: Lyceum, 2018.
8. Lazări C. Drepturile omului: Culegere de documente internaționale. Cimișlia: Tipcim, 1986.